

Os(oris) Gal. Natura inter omnia membra posuit os apprehensivum saporis (II° reg. acut. cap. 29), Avic., Ras., Averr., Arist.

Os(ossis) Gal., Avic., Ras., Averr., Hali, Arist. Q. s. dens, dislocatio, fractura, ligamentum, medulla et fundamentum.

Os stomachi Gal. Cum cor audimus, os stomachi intelligimus; antiqui enim in hoc conveniunt, ut dolorem hujus loci dolorem appellent cordis (VII° af. 63); Avic., Serap. Q. s. acetum, cor, flebotomia, stomachus et vomitus,

Ostrea Gal.

Oscitatio Averr., Const.

Ovum Avic., Ras., Averr., Is., Arist.

Oxyzaccara Hipp. (Canon I^o reg. acut.) Gal., Averr. Q. s. nenupharum.

P.

Palma Gal.

Panis Avic., Averr., Arist. Q. s. evaporatio.

Particulare Gal. In errorem incidunt, qui spretis particularibus universale colligunt (VII° megat. cap. 1). Non est possibile uni homini, si addidit aliquam artium secundum quod oportet, ut addiscat et comprehendat omnia quae sunt in ea ex rebus particularibus (II° reg. acut. comm. 41).

Panniculi Avic.; panniculi sunt corpora de filis nervosis non sensu perceptis texta, quorum spissitudo tenuis existit dilatata, aliorum corporum superficies cooperientia et continentia Canon I. VII f. 1 doct. 5 cap. 1. Q. s. sensus.

Palpebra Gal.

Papaver Gal.

Paralysis Avic., Ras., Constant. Q. s. nervus, spasmus, stupor et yera. Nota quod paralysis quandoque fit per viam derivationis et tunc ut plurimum fit ex flegmate, quia fleuma est humor grossus viscosus opilans et maxime reumatizans, quandoque fit per viam congestionis et sic fit a melancholia.

Paroxysmus Hipp. Aph. part. I. 2: paroxysmis vero cibum subtrahere oportet etc.; 12: paroxysmos et consistentias aegri; IV. 21: quibuscunque paroxysmi fiunt etc.; Gal.: Cibis qui accipitur in inceptione paroxysmorum et in hora status non

est infirmo noemento magno (II° reg. acut. cap. 43). Inceptio paroxysmorum est hora in qua aggregatur caliditas quae est in corpore et trahitur versus cor et pectus, sed augmentum est quando expanditur paulatim versus extrema et status est quando apprehenditur caliditas aequaliter in toto corpore; declinatio est contraria inceptiōi (III° reg. acut. comm. 43); Avic., Ras., Avert., Constant. Q. s. crisis, mors, somnus, status et tertia. Nota quod paroxysmi anticipant propter sex: 1° modo ex multitudine, fortitudine et velocitate morbi; 2° ex fortitudine agentis; 3° ex indigestione materiae; 4° quanto citius recedit a temperamento; 5° ex subtilitate materiae morbi; 6° ex heterogeneitate materiae, quia aliter et aliter fit in materia subtili et in grossa. Et sex causae contrariae sunt, quare postponunt. Sed quare paroxysmi prolongantur septem sunt causae: 1^a est materiae grossitudo, 2^a est ejus viscositas; 3^a est ipsius multitudo; 4^a est quando est quies et non stimulans naturam, et natura non stimulata non movet materiam; 5^a est debilitas virtutis; 6^a est debilitas sensus, quia natura non sentiens noementum non movetur contra materiam morbi; 7^a est opilatio pororum prohibens humorum resolutionem; et causae contrariae sunt causae quare abbreviantur.

Partus Avic., Ras., Is., Const., Damasc., Arist.
Q. s. crisis, foetus, lac, sanguis, sternutatio et umbilicus.

Parvum Hali, Arist.

Passio Gal., Avic., Arist. Q. s. sensus et simile.

Panariciū Avic.

Pectus Gal., Hali, Is., Arist.

Pediculus Avic., Const., Serap., Arist. Q. s. pruritus.

Penetratio Gal., Avic. Q. s. aqua, ponticum et vinum.

Periodus Gal., Avic., Arist.

Peripleumonia Hipp., Gal., Avic., Serap. Q. s. pleuresis.

Perforatio Hali.

Permixtio Gal.

Permutatio Gal.

Perturbatio Gal. Q. s. expulsio.

Pes Gal. Pedes ethicorum apostemantur quando mors totius corporis incipit illis propter longitudinem eorum a membro in quo est inceptio viae plus quam reliquorum membrorum (II°

pronost. comm. 58); Avic., Arist. Q. s. fissura, masculus, mors, podagra et hydropisis.

Pestilentia Gal. Factae fuerunt pestilentiae rationes secundum multas subjectarum gentium evidenter ostenderunt his qui demum non sunt mensurati(?) quam magnam habet cacochymiam virtutem ad aegritudinis generationem (libro de euchymia et cacochymia). (Dieser Passus ist entschieden fehlerhaft und unverständlich.) Avic., Averr., Is., Const. Q. s. aër, autumnus, pustula, tyriaca.

Pilus Gal., Avic., Ras., Averr., Hali, Const., Arist. Q. s. capillus, homo, os et ovum. Nota quod ad generationem pili tria requiruntur, scil. materia ex qua, et est vapor siccus non tamen multum sed mediocriter, et causa efficiens scil. calor desiccans vaporem transmissum a tertia digestiva ad cutem; 3^a est dispositio cutis vel pororum per quos exeunt scil. quod non sint nimis aperti vel nimis clausi, ex quo apparet quod in emunctoriis debent esse plures pili quam in aliis membris, quia in eis istae tres causae concurrunt et quia in mento mulierum et maxillis pori non sunt aperti ideo non habent barbam. Notandum 2° quod longitudinis pilorum [durch Conjectur ergänzt: sunt tres causae: 1^a] scil. humiditas quam contrahit fumus ex quo generantur pili; 2^a est humiditas viscosa, quam contrahunt pili a cute per quam exeunt, et 3^a est calor interior non multum desiccans ipsos pilos nec multum consumens ipsorum humiditatem sed satis relinquens de humiditate in ipsis; et quia istae causae maxime 3^a magis reperiuntur in mulieribus quam in viris ideo mulieres habent pilos longiores quam viri, licet viri habeant plures, quoniam in ipsis fit major resolutio et plus de materia pilorum scil. de vapore in eis generatur quam in mulieribus.

Pilulae Avic., Damasc. Nota quod pilula est confectio rotunda quae datur eunti dormitum ut natura in somno magis ipsam comprehendat cum calore suo ad intra misso et in tali figura ut magis moretur in stomacho ad hoc ut ejus actio quae est humorum a capite attractio perfectius compleatur.

Pinguedo Gal., Avic., Ras., Averr., Const., Arist. Q. s. caro. Nota quod pinguedo est duplex: una proprie dicta, quae vocatur unctuositas et ista causatur a frigido unctuositatem sanguinis coagulante; alia est pinguedo large dicta, quae dicitur carnositas et ista causatur a calido naturali et humiditate nutri-

mentali. Ista pinguedo est laudabilis, ut plurimum reperitur in masculis et prima in femellis. Ista est longioris vitae quam prima et per hoc solvitur contrarietas quae videtur esse inter Galenum propositione sua 18^a et Avicennam propositione prima [lautend: Pinguedo et adeps semper frigiditatem significant et est cum eis laxitas l. I f. 2 dr. 3 cap. 3]. — Notandum 2°, quod pinguedo utroque modo accepta est duplex: quaedam est naturalis a principiis generationis et ista est cum strictura venarum propter paucitatem caloris naturalis et spiritus non potentium facere extensionem earum et per consequens habet paucum de sanguine, et haec pinguedo est mala et brevis vitae, cito enim moriuntur et morte naturali propter penuriam calidi et humidi quae sunt principia vitae et suffocationem caloris naturalis a multo humido, etiam morte accidentali, quia tales habent poros constrictos, unde calor non potest eventari nec superfluitates expelli, sed putrefiunt et putrefactae inducunt mortem. Alia est pinguedo causata a nutrimento et ista est duplex, quia quaedam est sequens complexionem sanguineam et ista est bona et longioris vitae, causatur enim ex multitudine nutrimenti et fortitudine caloris naturalis cum bonitate digestionis, in tali enim sunt venae amplae cum multitudine sanguinis et spiritus. Alia est sequens flegmaticam complexionem, et ista causatur ex multitudine nutrimenti vel usu quietis et ciborum flegmaticorum aut usu balnei post cibum. Est autem talis pinguedo media inter bonitatem et maliciam inter pinguedinem naturalem, quoniam non est adeo mala sicut prima, et pinguedinem secundam, quoniam non est adeo bona sicut illa. Nota etiam quod aliquid dicitur calidum multis modis, tamen ad propositum duobus modis: uno modo quia habet potentiam activam aliquid calefaciendi et sic ignis est calidus, alio modo quia habet potentiam passivam et obedientiam calorem recipiendi, sed hoc est dupliciter vel ratione complexionis vel ratione substantiae et isto ultimo modo est calida sicut oleum quoniam sunt naturae aëreae, ideo cito sunt inflammabilia, et quae sunt sic calida non semper fiunt a calido, immo a frigido vel a debili calido. Nota etiam quod macies est duplex: una est naturalis a principiis generationis, et ista est mala propter penuriam sanguinis et spiritus et significat excessum caloris et penuriam materiae, talis enim est brevis vitae, quoniam est arefactio corporis. Alia est acquisita et ista est duplex: una est sequens complexionem melancholicam, et

ista est mala, alia est sequens complexionem colericam, ista inter omnes est melior et laudabilior, et omnes istae significant excessum caloris vel excessum frigidi, et ille excessus si extra latitudinem sanitatis et sit in calore facit ethicam, cujus sunt tres species, ut visum fuit supra. Nota etiam quod pinguedo ex parte suae substantiae distinguitur.

Piper Avic., Arist.

Piscis Avic., Ras., Averr., Is., Arist. Q. s. lac et pestilentia.

Podagra Hipp. Aph. VI. 24: mulier non podagrizat et 42: quaecunque podagricae aegritudines etc. Gal., Avic., Ras., Const., Serap., Arist. Q. s. morbus hereditarius.

Pollutio Avic., Const., Arist.

Ponticum Gal., Ras., Is. Q. s. fructus.

Porus Gal., Avic., Is. Q. s. balneum, barba, fricatio, mordicatio et opilatio.

Porrus Avic., Arist. Q. s. colera et allium.

Porcus Avic. [Ex eis qui sunt mirabilis juvamenti apud experimentatores est calcaneus porci si aduratur et sumatur ex eo in potu habens inflationem ventosam intestinorum (l. III. f. 16 cap. de doloribus intestinorum), Is., Arist. Q. s. inflatio et scrophulae.

Potentia Gal., Avic., Arist.

Potus Hipp. Aph. part. II. 9 facile est repleti etc. et II. 12: potus indigentiam solvit; Avic., Const., Arist. Q. s. cibus, sitis et vinum.

Puer Hipp. Aph. III. 22, 23. 26; Gal., Avic., Ras., Averr., Is., Hali, Const., Arist. Q. s. flebotomia, fricatio, juvenus, lac, os et somnium.

Puella Avic. Q. s. aborsus, matrix et virgo.

Pu(l)lex Avic., Arist.

Pullus Avic., Is.

Pulmo Gal., Avic., Ras., Averr., Is., Const., Arist. Q. s. peripleumonia, ptisis, sitis, sputum, tussis et vox. Nota quod pulmo est membrum sensibile, quia ad ipsum non perveniunt nervi et tamen ratione pellicularum ipsum tegentium est bene sensibile.

Pulsus Gal., Avic., Ras., Averr., Hali, Is., Const.

Punctura Gal., Avic. Q. s. nervus.

Pungitivum Gal.

Pupilla Gal.

Purum Gal., Avic. Q. s. simplex.

Purgatio Hipp. Aph. part. II. 8: corpora qui vult purgare et IV. 2: si qualia oportet purgare et: sub carne et ante carnem; Gal., Averr., Const., Joh. Damasc. Q. s. flebotomia, farmacia, evacuatio, puer, rigor, venter et virtus.

Pruritus Gal., Avic., Ras., Const., Serap. Q. s. scabies et variola. Nota quod quandoque in pruritu accidit delectatio propter attractionem caloris et spiritus ad locum unde inducitur delectatio etiam propter expulsionem materiae colericæ vel salsae quæ per scalpationem expellitur, quæ inducebat dolorem pruriginosum et istis duobus modis causatur delectatio scilicet propter adventum rei convenientis aut propter expulsionem contrarii et nocivi.

Pustula Hipp. Aph. IV. 13: ubi fauces aegrotant, 32: quibuscunque febres longae, 33: sequens etc. et VI. 8: latae pustulae etc.; Avic., Averr., Const., Arist. Q. s. formica.

Pus Hipp. Aph. IV. 62: si sanguinem aut pus etc.; Gal. Cujuscunque apostematum quod in pus convertitur in superioribus corporis quorum pars quaedam et sanies et residuum indigestum non est, eorum curatio facilis (II° pronost. comm. 52); Avic.

Putredo Gal. Humiditas est quasi mater putredinis et calor est causa efficiens (III° af. 12); Avic., Averr., Hali, Is., Const., Joh. Damasc., Arist. Q. s. aër, amarum, aqua, camphora, corrosiva, febris, foetor, humor, nervus, opilatio et porus. Nota quod calor est duplex, scil. extraneus et iste est principium putrefactionis; alius est naturalis et iste praeservat a putredine. Humiditas etiam est duplex: naturalis quæ dicitur humida humiditate aërea et ista non putrefit, sed est principium vitae, alia est humiditas extranea, quæ est humida humiditate aquea et ista est principium putrefactionis; quaedam sunt causae principales sicut calidum extraneum et humiditas extranea; aliae sunt causae coadjuvantes sive disponentes, sicut sunt pororum obtusio, quies, humoris paucitas et sic de aliis. Nota etiam quod putrefactio accidit communiter et sic est duobus modis: uno modo est idem quod saniei generatio, alio modo est idem quod humorum ebullitio, alio modo accipitur proprie, et sic est corruptio (corrosio?) calidi naturalis humido proprio.

Plasmatio Gal.

Planta pedis Gal.

Plenitudo Gal. Multi subitanea morte sunt extincti corporibus eorum pertingentibus ad ultimitatem pinguedinis et plenitudinis (I^o af. 3); Is., Const. Q. s. flebotomia.

Pleuresis Hipp. Aph. V^a part. 6: quicumque pleuretici; Gal., Avic., Averb., Const., Serap. Q. s. flebotomia, recidivatio et sputum.

Praegnans Hipp. Aph. IV. 1: praegnantem purgare etc.; Avic., Ras., Serap. Q. s. aborsus, flebotomia, masculus, menstruum et sanguis.

Principium Gal., Arist. Q. s. demonstratio et partus.

Principium aegritudinis Gal., Avic., Ras., Averb., Hali: principium aegritudinis est hora in qua apparet nocuum sensibile operationum et prohibet infirmum conversari in operatione propria (XII° tegni cap. 44), Is. Q. s. crisis et hora.

Prolongatio Gal.

Pronosticatio Gal., Avic. Q. s. signum.

Proprietas Avic., Averb., Joh. Heb. Mes. Q. s. tota species.

Provocativa urinae Gal.

Prudens Gal., Arist.

Pluvia Hipp. Aph. III. 12: Constitutionum vero anni etc.; Gal. Universaliter annus in quo est paucitas pluviae sanior est (III° pron. comm. 35); Avic., Arist. Q. s. aqua, humor et pestilentia. — Quaeritur utrum aqua pluvialis sit melior aqua fontana. Quod non, quia citius putrefit et Rases dicit, quod aquae pluviales deteriorant aquam fontanam, ergo etc. Dico quod aqua pluvialis in corpore mundo est melior aqua fontis, sed in corpore immundo fontana est melior quia magis resistit putrefactioni. Per hoc solvitur ad primum objectum. Ad secundum dico quod pluvia deteriorat aquam fontis in quantum ad suam substantiam vel complexionem sed solum per casum quem facit turbat aquam partes terreas commiscendo. — Secundo quaeritur, utrum aqua pluviae sit styptica. Quod non, quia styptica fundatur in grossa substantia, pluvia vero in subtili, ergo etc. Contrarium patet per practicae qui ipsam ministrant in fluxu ventris. Dico quod pluvia est styptica per accidens sicut diuretica dicuntur styptica eo quod aquositates facit penetrare facilliter ad vesicam eo quod est subtilis et sic

augendo urinam minuit egestionem. Alii dicunt quod ex eo quod amicabile est naturae attrahitur cito a membris et diu etiam retinetur ab eis sicut etiam alia dulcia, ideo retinet egestionem. Alii dicunt quod aqua pluviae resolvitur ab aquis salsis pro majori parte sicut a mari, ideo sicut aqua maris ratione suae stypticis est styptica, sic pluvia est styptica. Alii dicunt quod ratione solis pluviam depurantem acquirit quandam siccitatem in aëre, et ratione illius siccitatis est styptica. Prima solutio mihi videtur bona. Per hoc ad objectum patet, quod styptica per se fundantur in substantia grossa sicut frigida et sicca, sed styptica per accedens in substantia subtili calida et sicca etc.

Ptisis Hipp. Aph. part. V. 7: ptisis fit maxime etc., et 9: quia ptisici etc., et 4: quibuscunque ptisicis etc.; 14: quicunque ex plenitudine etc. Gal.: Ptisis fit in his qui parati sunt ad eam, scilicet habentibus stricta pectora quibus humores sunt assueti descendere in pulmonem (III° af. 14); Avic., Is., Arist. Q. s. lac.

Ptisana Hipp. Canon I de regim. acut.: ptisana vero ordacea etc., et ibid.: ptisana optime ordeo etc.; Gal.: Multotiens invenitur in una medicinarum virtus medicinae et virtus cibi sicut in ptisana quoniam ipsa nutrit secundum quod est cibus et ipsa incidit et humectat res quas spueri necesse est secundum quod est medicina (II° reg. acut. comm. 41).

Q.

Quartana Hipp. Aph. II. 23: aestivae quartanae etc.; IV. 64; V. 69; Gal., Avic., Ras., Averr., Is., Constant., Arist. Q. s. epiala, estas, rigor et vomitus.

Quarta dies Gal.

Quantitas Gal.

Qualitas Avic., Averr., Is. Q. s. agens, attractio et virtus.

Quies Hipp. Aph. II. 40: in omni motione corporis; Gal. Maximum malum est ad sanitatem corporis custodiendam quies corporis sicut maximum bonum est moderata motio (libro de euchymia et cacoehymia). Solus cibus sine alicujus rei additamenti humectat membra naturaliter, requies vero accidentaliter (III° af. 12); Avic., Averr., Is., Const. Q. s. rigor, motus, somnus et exercitium.